

DOCHODOWOŚĆ PRODUKCJI MLEKA W POLSKICH GOSPODARSTWACH W 2004 R. NALEŻĄCYCH DO EUROPEJSKIEGO STOWARZYSZENIA PRODUCENTÓW MLEKA

Ewa Kołoszycz

Katedra Zarządzania Przedsiębiorstwami AR w Szczecinie
Kierownik Katedry: prof. dr hab. Michał Świtłyk

Słowa kluczowe: produkcja mleka, koszty bezpośrednie i całkowite, czynniki produkcji, przychody, dochód

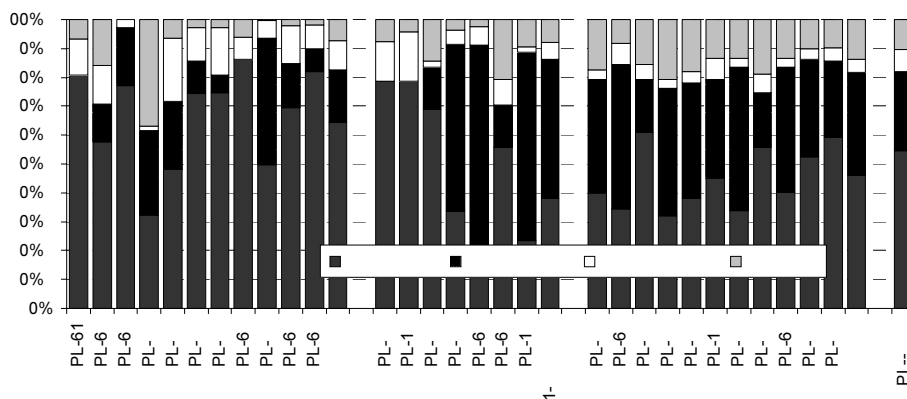
Key words: milk production, direct costs, total costs of production, return, family income

S y n o p s i s. Praca dotyczy zagadnień ekonomiki produkcji mleka w wybranych gospodarstwach polskich w 2004 r. Zastosowana metodologia pozwoliła na jednoczesne porównanie uzyskanych wyników z rezultatami gospodarstw z pozostałych krajów Europy będących czołowymi producentami mleka. W pracy porównano produkcyjne i ekonomiczne wyniki gospodarstw oraz wyniki przeciętne w grupach gospodarstw z wybranych krajów należących do EDF.

WSTĘP

Konkurencyjność polskich gospodarstw rolnych w ostatnich latach przejawiała się głównie w niskich kosztach produkcji. Koszty produkcji mleka w Polsce należą do jednych z najniższych w Europie, nawet w porównaniu z Czechami czy Węgrami [Hemme 2005]. Utrzymujące się niskie ceny produktów rolniczych, a przede wszystkim ich zmienność, niosły ze sobą niską dochodowość i wysoki poziom ryzyka produkcji. Do niedawna ceny mleka w Polsce były na poziomie cen światowych. W roku 2004 nastąpiły zasadnicze zmiany. Produkcja i sprzedaż odbywały się w oparciu o regulacje unijne, przeciętne ceny skupu mleka wzrosły, w stosunku do cen z 2003 roku, prawie o 18%, i nadal prognozowany jest ich dalszy wzrost.

Celem opracowania jest zaprezentowanie ekonomiki produkcji mleka w gospodarstwach polskich w 2004 r., należących do Europejskiego Stowarzyszenia Producentów Mleka (European Dairy Farmers – EDF). Wyniki przedstawiono na podstawie porównań pomiędzy gospodarstwami oraz średnich wyników dla Polski i wybranych krajów należących do EDF.

Rysunek 3. Struktura przychodów całkowitych w analizowanych gospodarstwach w 2004 r.
•ródło: opracowanie własne na podstawie danych z EDF.

Tabela 1. Koszty bezpośrednie produkcji mleka w analizowanych gospodarstwach w 2004 r. [zł/100 kg FCM]

Gospodarstwa	Zakup zwierząt	Pasza z zakupu i własna	Maszyny i budynki (utrzymanie, amortyzacja, usługi)	Paliwo, oleje i smary, energia elektryczna, woda	Weterynarz, leki, inseminacja	Ubezpieczenia, podatki, opłaty	Pozostałe koszty w produkcji mleka	Razem
PL-61	12,9	18,2	44,9	7,1	2,4	1,6	2,0	89,0
PL-63	0,0	33,8	3,5	10,5	3,3	2,5	4,0	57,6
PL-64	0,0	27,5	2,7	7,5	3,9	2,9	0,6	45,0
PL-43	0,0	27,7	21,3	10,7	8,4	3,5	4,4	76,0
PL-54	0,0	32,2	15,9	6,3	7,0	2,7	2,1	66,2
PL-50	2,3	32,3	23,9	6,5	4,8	1,0	2,1	72,8
PL-59	0,0	23,0	26,4	14,1	4,3	3,0	4,4	75,2
PL-26	0,0	24,4	19,2	6,2	4,7	1,3	3,6	59,4
PL-55	0,0	29,8	25,1	6,8	2,5	0,5	2,1	66,7
PL-36	0,0	19,1	17,4	9,8	2,6	1,6	1,6	52,0
PL-62	0,0	22,9	15,1	8,9	3,2	2,0	2,6	54,7
średnia < 50	1,4	26,4	19,6	8,6	4,3	2,0	2,7	65,0
PL-52	1,5	32,2	8,5	8,3	3,4	0,8	4,4	59,1
PL-51	0,0	32,8	10,5	11,8	3,0	0,4	6,1	64,6
PL-44	0,0	29,0	11,3	10,2	5,0	1,0	5,3	61,8
PL-45	0,0	32,4	12,0	12,4	5,3	1,7	6,2	69,9
PL-46	99,2	44,2	40,4	4,0	7,9	0,8	0,0	196,4
PL-65	13,0	30,5	8,0	12,1	7,2	1,8	5,8	78,3
PL-41	0,0	14,1	46,8	9,8	2,4	2,9	4,0	80,0
średnia 51-205	16,2	30,7	19,6	9,8	4,9	1,3	4,5	87,0
PL-53	5,8	49,7	18,9	7,0	3,3	1,5	11,1	97,1
PL-56	0,0	39,6	16,5	8,8	6,5	3,6	11,1	86,0
PL-57	0,0	32,1	26,9	6,9	7,2	1,2	3,9	78,2
PL-58	8,7	27,0	15,0	4,7	5,0	0,2	7,2	67,8
PL-38	0,3	29,0	13,5	7,7	3,9	1,7	2,3	58,5
PL-18	0,0	27,0	32,3	10,7	5,6	3,0	10,1	88,7
PL-32	0,0	23,7	11,3	4,2	3,8	3,4	2,9	49,4
PL-47	0,0	29,7	23,3	13,4	4,3	1,5	2,6	74,9
PL-60	0,3	32,6	19,2	9,2	6,1	1,0	4,9	73,3
PL-25	2,3	27,7	16,7	7,6	4,9	1,2	7,8	68,1
PL-20	11,0	38,3	13,4	7,8	5,5	1,1	6,9	84,0
średnia > 205	2,6	32,4	18,8	8,0	5,1	1,8	6,4	75,1
PL –średnia-04	5,4	29,7	19,3	8,7	4,7	1,8	4,6	74,2

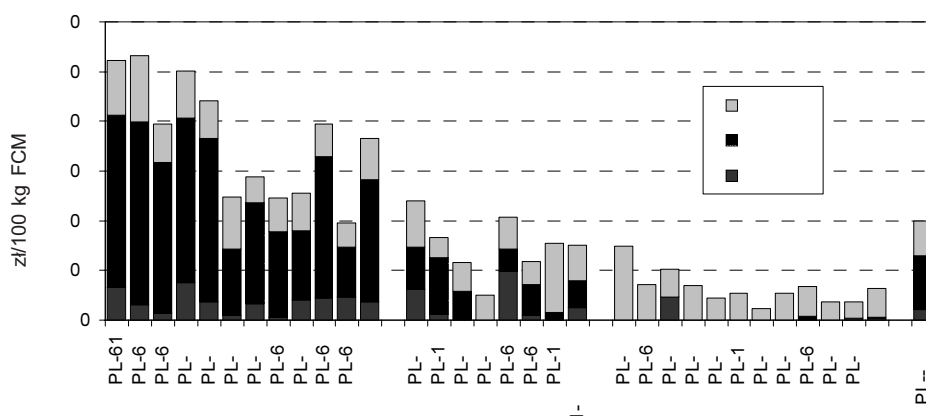
•ródło: opracowanie własne na podstawie danych z EDF.

Wszystkie gospodarstwa ponosiły koszty związane z zakupem, najmem lub dzierżawą czynników produkcji. Najniższe koszty ponosiły gospodarstwa indywidualne, w których produkcja mleka opierała się na wykorzystaniu własnych zasobów ziemi, pracy i kapitału (rys. 4). W zdecydowanej większości gospodarstw w 2004 r. dzierżawiono część ziemi. Koszty dzierżawy ziemi nie przekraczały 5 zł/100 kg FCM. Przeciętnie koszty dzierżawy ziemi w całej grupie analizowanych gospodarstw wynosiły 1,4 zł/100 kg FCM. Wraz ze wzrostem wielkości produkcji gospodarstwa w większym zakresie korzystały z najmniejszej siły roboczej. Koszty pracy najmniejszej stanowiły najistotniejszy element w całkowitych kosztach czynników produkcji w większych gospodarstwach, głównie tych zorganizowanych w formie spółek; wynosiły od 6,2 do nawet 27 zł/100 kg FCM.

W najmniejszym stopniu obce źródła finansowania wykorzystywały gospodarstwa indywidualne; przeciętny koszt kapitału obcego w tej grupie wynosił zaledwie 0,96 zł/100 kg FCM, co w porównaniu z drugą grupą gospodarstw (od 51 do 205 krów w stadzie), w których koszty kapitału obcego były nieco wyższe niż 4,7 zł/100 kg FCM, stanowiło prawie 1/5 tych kosztów. Niższe koszty kapitału, niż druga grupa gospodarstw, poniosły gospodarstwa największe, w których wynosiły one średnio 2,8 zł/100 kg FCM.

Odwrotnie w stosunku do rzeczywistych kosztów czynników produkcji było w przypadku ich kosztów alternatywnych (rys. 5). Grupa gospodarstw indywidualnych, w których dominuje wykorzystanie własnych zasobów ziemi, pracy i kapitału, ponosiła najwyższe koszty alternatywne. Koszty te najczęściej nie są kosztami kalkulowanymi przez rolników, co częściowo tłumaczy duże zużycie zasobów ziemi, pracy i kapitału. Największy udział w całkowitych kosztach alternatywnych miały koszty pracy. Nieopłacona rodzinna siła robocza w grupie gospodarstw posiadających do 50 krów przeciętnie stanowiła koszt około 24,7 zł/100 kg FCM. W gospodarstwach indywidualnych koszty alternatywne ziemi wynosiły od 0,5 do 7,5 zł/100 kg FCM. Na nieco wyższym poziomie utrzymywały się koszty alternatywne kapitału; przeciętnie dla całej grupy gospodarstw wynosiły one 8,2 zł/100 kg FCM, przy czym dla większości gospodarstw z grupy największych był to jedyny koszt alternatywny dla wykorzystywanych zasobów.

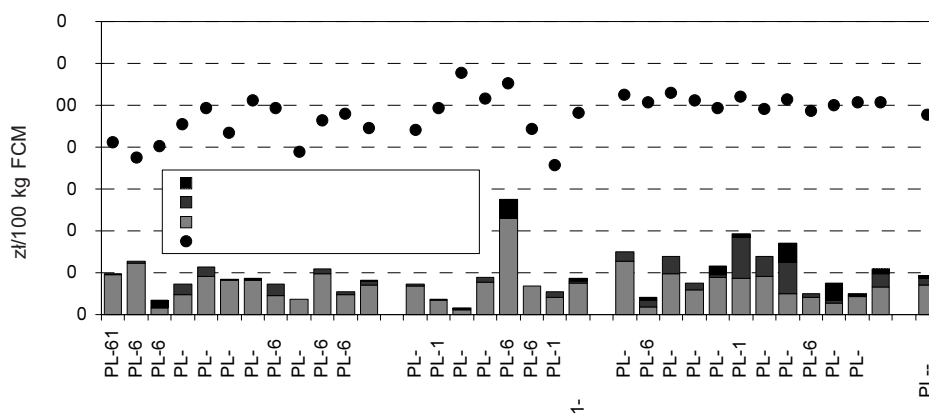
Całkowite koszty czynników produkcji umożliwiają pełną kalkulację opłacalności produkcji mleka.

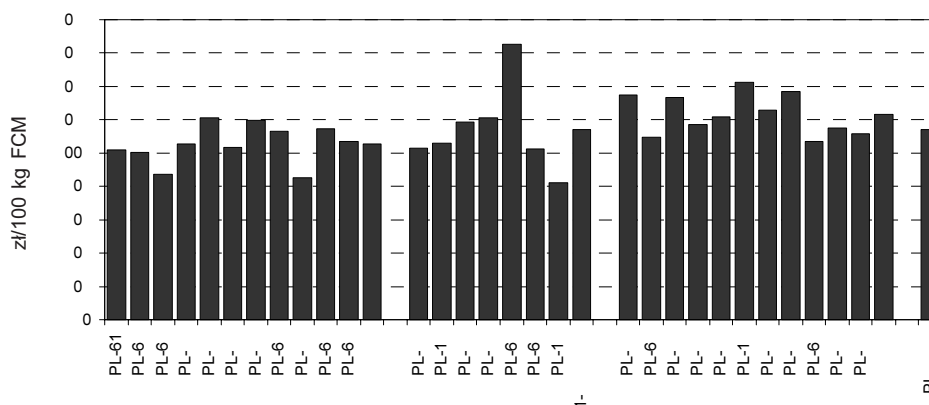
Rysunek 5. Koszty alternatywne czynników produkcji mleka w analizowanych gospodarstwach w 2004 r.
*ródło: opracowanie własne na podstawie danych z EDF.

Trzecia grupa gospodarstw o największej liczebności stada krów poniosła średnie całkowite koszty produkcji na poziomie 100 zł/100 kg FCM, przy czym były one niższe od średnich kosztów dla całej grupy o 6 zł/100 kg FCM. Oprócz niskich kosztów bezpośrednich gospodarstwa z tej grupy charakteryzowały się najniższymi kosztami czynników produkcji.

Najważniejszym źródłem przychodów w analizowanych gospodarstwach są przychody ze sprzedaży mleka. Są one różne w różnych gospodarstwach (rys. 8). Wynika to głównie z uzyskiwanych cen mleka, ale również z zawartości tłuszczu, który ma decydujący wpływ na ilość wyprodukowanego mleka FCM. W grupie gospodarstw indywidualnych średni przychód ze sprzedaży mleka wyniósł 89 zł/100 kg FCM, w drugiej grupie średni przychód był już wyższy o 8 zł/100 kg FCM, a w ostatniej – najwyższy – wyniósł 102 zł/100 kg FCM. Przy czym wśród gospodarstw tworzących dwie pierwsze grupy, odnotowano dość duże zróżnicowanie przychodów, natomiast w grupie trzeciej gospodarstwa osiągały przychody na podobnym poziomie.

Rysunek 8. Źródła przychodów w produkcji mleka w analizowanych gospodarstwach w 2004 r.
•ródło: opracowanie własne na podstawie danych z EDF.

Rysunek 9. Przychody całkowite w produkcji mleka w analizowanych gospodarstwach w 2004 r.
•ródło: opracowanie własne na podstawie danych z EDF.

Do porównań międzynarodowych wyników gospodarstw produkujących mleko wykorzystano przeciętne wyniki gospodarstw z następujących krajów: Niemcy – landy zachodnie (GER-W), Niemcy – landy wschodnie (GER-E), Belgia (BE), Wielka Brytania (UK), Holandia (NL), Irlandia (IE), Francja (FR), Szwecja (SE), Węgry (HU), Polska (PL).

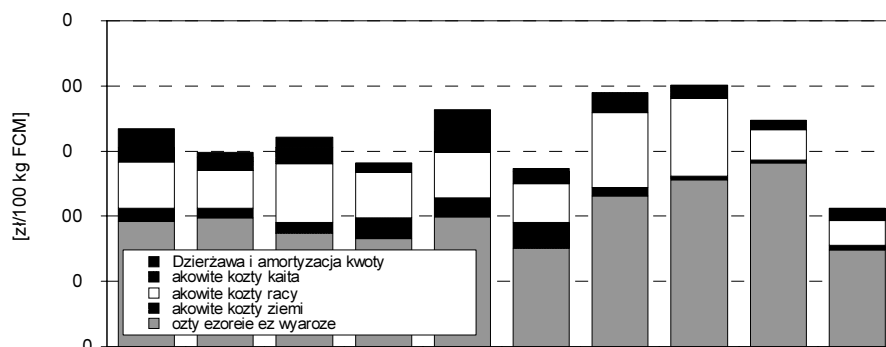
Produkcja mleka na Węgrzech wymagała największych nakładów bezpośrednich wynoszących 141 zł; wartość ta przekraczała całkowite koszty produkcji mleka w Polsce, Irlandii i była równa całkowitym kosztom produkcji mleka w Wielkiej Brytanii (rys. 13). W krajach Europy Zachodniej drugim, co do wielkości elementem kosztów całkowitych w produkcji mleka był całkowity koszt pracy. W Szwecji i we Francji koszty pracy wynosiły 58 zł/100 kg FCM, co stanowiło ponad trzy razy większą wartość od przeciętnych kosztów pracy w Polsce. Koszty ziemi w gospodarstwach w Holandii, Irlandii czy Wielkiej Brytanii były wyższe niż w gospodarstwach z pozostałych krajów. W tych trzech krajach całkowite koszty ziemi wynosiły od 15 do 19 zł/100 kg FCM.

Koszty kwoty mlecznej osiągały wysokie wartości w Niemczech – landy zachodnie i Holandii; około 15 zł/100 kg FCM. Tylko w czterech krajach średnie koszty całkowite nie przekroczyły 150 zł/100 kg FCM; były to Polska (106 zł), Irlandia (136 zł), Wielka Brytania (141 zł) i Niemcy – landy wschodnie (148 zł za 100 kg FCM). Najbardziej kosztowna była produkcja mleka w Szwecji i we Francji – odpowiednio: 200 i 184 zł/100 kg FCM.

W krajach Europy Zachodniej przychody ze sprzedaży mleka różniły się kwotą 20 zł/100 kg FCM i wynosiły od 120 do 140 zł/100 kg FCM, nawet Węgry nie odbiegały od tej kwoty przy 119 zł/100 kg FCM (rys. 14). Najniższe przychody osiągały gospodarstwa polskie, co było związane z niską ceną mleka.

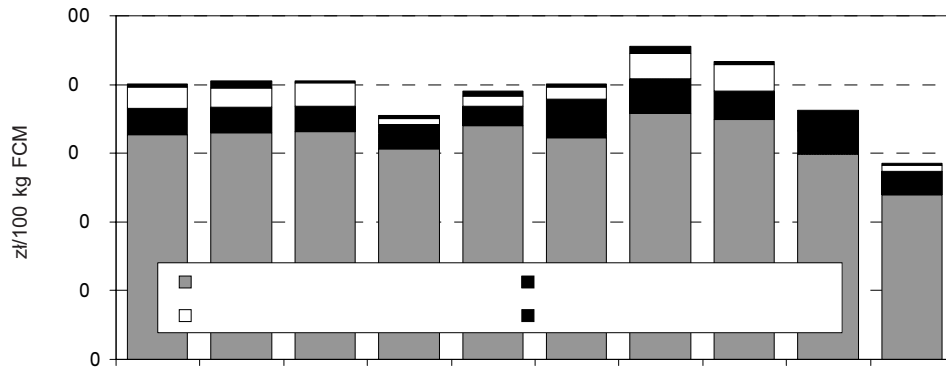
Najwyższe przychody z produkcji mleka odnotowano w gospodarstwach francuskich, w których przeciętny przychód całkowity wynosił 182 zł/100 kg FCM. Tam rolnicy osiągnęli również najwyższe przychody z produkcji mleka wynoszące 141 zł/100 kg FCM oraz wysokie przychody z pozostałych źródeł, na łączną kwotę prawie 40 zł/100 kg FCM.

Przeciętny dochód rolniczy netto w analizowanych krajach zdecydowanie się różnił (rys. 15). Najwyższe wartości osiągnęli rolnicy w Irlandii blisko 70 zł/100 kg FCM. Niższe przeciętne dochody o 20 zł/100 kg FCM osiągnęli rolnicy w Belgii, a o 28 zł/100 kg FCM

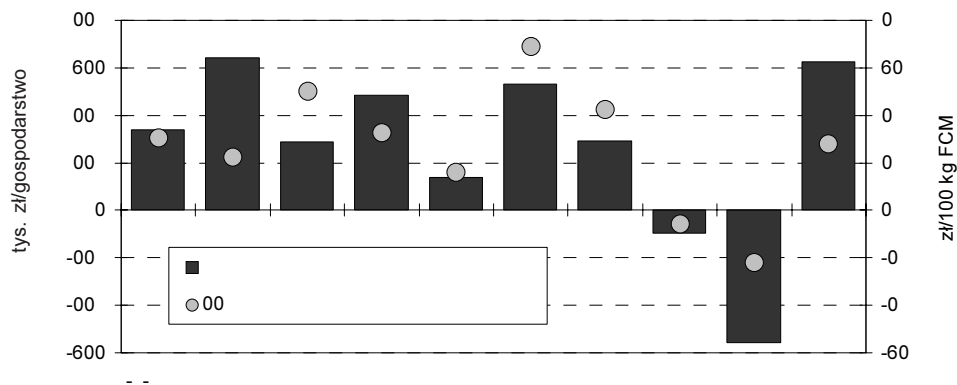

Rysunek 13. Przeciętne całkowite koszty produkcji mleka w wybranych krajach uczestniczących w EDF w 2004 r.

•ródło: opracowanie własne na podstawie danych z EDF.

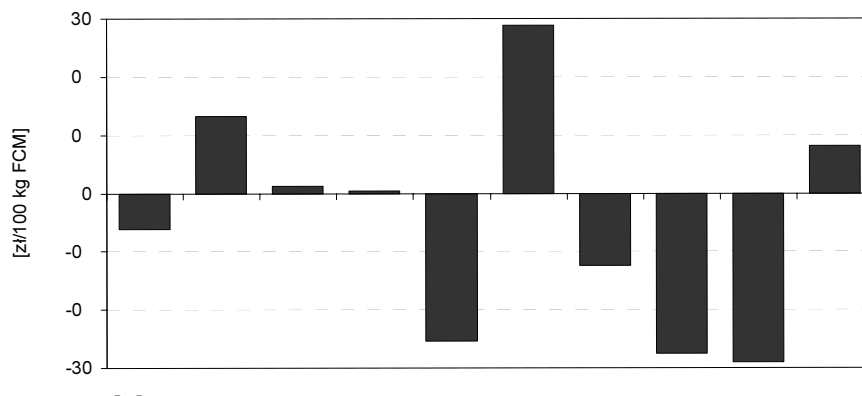
Rysunek 14. Źródła przychodów w gałęzi produkcji mleka w analizowanych gospodarstwach w 2004 r.
 Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z EDF.

Rysunek 15. Dochód rolniczy w wybranych krajach należących do EDF w 2004 r.
 Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z EDF.

rolnicy francuscy. Dochód rolniczy w Polsce nie należał do najniższych – wynosił 28 zł/100 kg FCM, a więc był wyższy od dochodów uzyskanych we wschodnich landach Niemiec oraz przez rolników holenderskich, szwedzkich i węgierskich, którzy odnotowali straty. Wielkość skali produkcji w byłych Niemczech Wschodnich, Polsce i na Węgrzech decydowała o uzyskiwaniu najwyższego dochodu rolniczego wytwarzanego w gospodarstwie. W landach wschodnich Niemiec i w Polsce dochód był najwyższy – wynosił odpowiednio 640 i 625 tys. zł; na Węgrzech odnotowano stratę, która ze względu również na skalę produkcji była duża i wynosiła 555 tys. zł na gospodarstwo.

Dodanie kosztów alternatywnych czynników produkcji spowodowało duże pogorszenie przeciętnych wyników gospodarstw. Przeciętny dochód z tytułu zarządzania przyjmował wartości dodatnie w Irlandii, byłych Niemczech Wschodnich, Polsce oraz Belgii i Wielkiej Brytanii (rys. 16). Zdecydowane pogorszenie wyników nastąpiło w Holandii i Szwecji, gdzie średnia strata z tytułu zarządzania wynosiła odpowiednio 25 i 27 zł/100 kg FCM.

Rysunek 16. Dochód z tytułu zarządzania w analizowanych gospodarstwach w 2004 r.
•ródło: opracowanie własne na podstawie danych z EDF.

PODSUMOWANIE

Analiza grupy polskich gospodarstw należących do EDF wykazała, że bezpośrednie koszty produkcji mleka w 2004 r. były najniższe w gospodarstwach indywidualnych. Wzrostowi wielkości skali produkcji towarzyszył wzrost kosztów bezpośrednich. Natomiast tendencją spadkową (w stosunku do wzrostu rozmiarów produkcji) charakteryzowały się całkowite koszty czynników produkcji. W efekcie przeciętne całkowite koszty produkcji mleka w trzech grupach rosły wraz ze wzrostem wielkości stada krów. Podobną tendencję wykazywały osiągane przychody w gospodarstwach, przy czym należy zaznaczyć, że ceny mleka w gospodarstwach dużych (trzecia grupa) były na bardzo zbliżonym poziomie. Sytuacja dochodowa najlepiej przedstawiała się w gospodarstwach z trzeciej grupy, w których obie kalkulowane kategorie dochodowe utrzymywały się na najwyższym poziomie.

Analiza konkurencyjności międzynarodowej polskich gospodarstw wykazała, że wśród analizowanych krajów, polscy rolnicy należący do EDF w 2004 r. ponieśli najmniejsze koszty całkowite produkcji mleka. Szczególnie korzystną sytuację dla produkcji mleka w porównaniu z pozostałymi krajami, stwarzały niskie koszty pracy i ziemi. Pomimo stosunkowo niskich przychodów polskich gospodarstw, w świetle analizowanych krajów, jako jedne z nielicznych wykazywały dodatnie wyniki finansowe.

LITERATURA

Hemme T. i in. 2005: IFCN Dairy Report 2005. International farm comparison network. Global Farm GbR, Braunschweig.

Ewa Kołoszycz

THE PROFITABILITY OF THE MILK PRODUCTION IN POLISH DAIRY FARMS IN
2004 – MEMBERS OF THE EUROPEAN DAIRY FARMERS

Summary

The article consists of two parts. In the first part comparison of the results of 29 Polish dairy farms were shown, in addition whole population for three group were divided, in condition of the size dairy herd. In the second part average results of chosen country (belonging to European Dairy Farmers) are presented. Analysis of the cost of production indicates the increasing trend together with the grow of dairy herd. In comparison with other country, polish farmers had the lowest costs of milk production and reached positive entrepreneur's profit.

Adres do korespondencji:
dr Ewa Kołoszycz
Katedra Zarządzania Przedsiębiorstwami
Akademia Rolnicza w Szczecinie
ul. Monte Cassino 16
70-466 Szczecin
tel. (0 89) 423 10 12
e-mail: ekoloszycz@e-ar.pl